

<https://doi.org/10.18485/analiff.2022.34.1.8>

378.6:811.131.1(497.11)"1918/1941"

355.233(497.11)"1918/1941"

Настава француског као страног језика у војном образовању у Србији између два светска рата

Биљана Ј. Стикић*

независни истраживач

Кључне речи:

француски страни
језик

настава

војно образовање

Србија

међуратни период

Апстракт

Истраживање је засновано углавном на корпусу од више стотина бројева *Службеног војног листа*, али и на резултатима проучавања наставе француског језика у међуратном периоду. Његов је циљ да се предоче неке непознате чињенице о наведеној проблематици: статус предмета, наставни планови, програми, уџбеници, наставни кадар и методе подучавања. Применом дескриптивно-аналитичке и компаративне методе утврђено је да страни језици нису били заступљени у подофицирским и официрским школама. Француски језик је имао статус наставног предмета, пре свега, у Нижој и Вишој школи београдске Војне академије, током целог међуратног периода. За упис у ову установу било је неопходно да кандидати поседују одређени ниво знања француског језика, што су током прве међуратне деценије доказивали полагањем пријемног испита, док су на крају школске године полагали и годишњи испит. Француски је на Академији имао статус наставног предмета средње категорије важности и био је заступљен током целог школовања, односно четири школске године. Иако је врло обиман, корпус не садржи прецизне податке о фонду часова и садржају наставних програма који су, извесно, обухватили и војну терминологију и усмеравали рад ка традиционалном приступу односно граматичко-преводној методи. Уџбеници француског језика за војне школе нису у том периоду објављивани. Неопходност познавања стручне лексике огледа се и у чињеници да је крајем међуратног периода објављен Обрадовићев француско-српско(хрватски) војни речник. Предавачи на Академији су већином били истакнути наставници француског језика, који је предаван и у београдској Интендантској академији, вероватно и на Ваздухопловној академији у Београду, као и у крагујевачкој Војно-занатлијској школи. (примљено: 21. фебруара 2022; прихваћено: 11. априла 2022)

1. Уводне напомене

Учење и настава француског језика у Србији и Југославији имају релативно дугачку традицију, чија институционализација почиње средином XIX века, упоредо са стварањем и развојем модерне српске државе. Проблематика заступљености и учења француског језика у војном образовању Србије до Првог светског рата није детаљно проучена, али је познато да је овај страни језик био предаван у Артиљеријској школи и на београдској Војној академији (Polovina, 1964). Период учења француског као страног језика у ратним условима (1914–1918) приказан је, описан је у целини и анализиран је у приређеној магистарској тези (Stikić, 2012). Када је реч о периоду између два светска рата, резултати досадашњих истраживања о развоју наставе француског језика у оквиру војног образовања у Србији¹ и Југославији (Стикић, 2016: 32) не могу се сматрати довољно детаљним, јер не омогућавају стицање јасне и приближно завршене чињеничне слике о датој проблематици. Иако у Архиву Југославије не постоји фонд докумената Министарства војске и морнарице за период до 1945. године (Пијевац, 2000), релевантне публикације, које су нам данас доступне, омогућавају да о датој теми добијемо много више података. У случају овог рада, реч је о *Службеном војном листу (СВЛ)*, органу и гласилу Министарства војске и морнарице, и више од хиљаду бројева штампаних од 1919. до 1940. године, а који представљају највећи део истраживачког корпуса. Треба нагласити чињеницу да ни она годишта дате периодике која су доступна нису, ипак, у потпуности на располагању, због недостатка одређених бројева и, нарочито, појединих прилога у којима су посебно штампане поједине уредбе и наставни програми. Анализа објављених података усмерена је према циљу рада, који је дефинисан с обзиром на следећа кључна питања: заступљеност француског језика у војним школама, нарочито у односу на друге стране језике и наставне предмете, садржај наставних планова и програма, нарочито њихових сегмената који се евентуално односе на стручне изразе и војну терминологију, квалитет наставничког кадра, употребљавани уџбеници француског језика и методе подучавања.

Пре него што пређемо на излагање и анализу прикупљене грађе, укратко ћемо размотрити, из перспективе савремене методике наставе, односно дидактике француског као страног језика, термилошке синтагме у оквир чијих дефиниција би могла бити ситуирана настава француског језика која је организована у војним школама међуратне Србије. Војно образовање је стручно образовање, те су војне школе, као и многе друге, које помињемо у следећем сегменту, сматране за стручне школе. Страни језици који су у њима предавани могли су бити сматрани страним језицима струке у мери у којој су наставни садржаји били оријентисани ка струци. За разлику од француског језика са спе-

1 Треба подсетити на чињеницу да Србија у административном смислу није постојала у међуратном периоду. С обзиром на циљну територију и доступну грађу, сматрали смо да тај назив представља најбоље решење, нарочито ако се узме у обзир то да је Краљевина СХС била подељена на бројне области, а Краљевина Југославија на девет бановина, у оквиру које је 1939. године створена и Бановина Хрватска.

цифичним циљем (FOS : français sur objectif spécifique) чија настава има, између осталог, сасвим прецизан циљ и која подразумева извесну краткотрајност и ургентност, као и неопходан процес елаборације наставног материјала и контакте са актерима из датог домена, *француски* (као страни) *језик струке* (français de spécialité) има шири циљ. Он обухвата одређени домен, образовни процес траје дужи, приметна је разноврсност тема и компетенција у вези са датом струком, наставник је самосталнији у раду, наставни материјал постоји, али је недовољан за неке струке или дисциплине, а евалуација знања је предвиђена програмом образовања (Mangiante, 2006: 142). Иако се употреба термина *циљ* (objectif) везивала за учење живих страних језика искључиво у оквиру војног образовања у Француској на почетку 20. века (Puren 2012: 20), јасно је, из наведеног, да настава француског језика организована у војним школама у међуратној Србији не може бити лоцирана у контекст учења са посебним или специфичним циљем. Када је реч о синтагми *француски као страни језик* (FLE : français langue étrangère), која фигурира у наслову овог рада, њена употреба је оправдана, јер је данас устаљена и постоји врло прецизно научно и наставно разграничење са француским као матерњим језиком (фр. FLM), затим са француским као другим језиком (фр. FLS) итд. *Француски као страни језик* (ФСЈ) је термилошка синтагма новијег датума. Први пут је употребљена 1957. године (у примарној форми Le Français, langue étrangère), док је раније коришћен израз „француски ван Француске“ (français hors de France, français au-dehors) (Cros, 2016: 19).

1.1. Француски и други страни језици у међуратним образовним установама

Након егзодуса српског становништва, омладине и деце, њиховог избеглиштва и школовања у Француској, војно и политичко савезништво са овом западноевропском државом одразило се у Србији, односно у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, како на дипломатском, привредном и културном плану, тако и у просвети. У образовном систему Краљевине Југославије, француски је предаван као први страни језик у свим општим гимназијама, а такође је био заступљен, паралелно са немачким и спорадично са руским и енглеским језиком, у грађанским и средњим стручним школама: трговачким, учитељским, техничким и пољопривредним (Стикић, 2015). Осим на матичној катедри, наставу француског као изборног страног језика похађали су и студенти других група Филозофског факултета у Београду, затим студенти Више педагошке школе, као и студенти Економско-комерцијалне високе школе у Београду (Stikić, 2010). Када је реч о војном образовању, које је у значајној, а можда и у највећој могућој мери, одражавало карактеристике једног аутономног едукативног система, постојао је читав низ школа од којих су неке осниване почетком 20-их година прошлог века. Због стицања високог војног образовања питомаца, за најцењенију је сматрана Војна академија у Београду, која је од самих почетака редовно организовала наставу француског језика (Stikić, 2009). Изузимајући разноврсне и бројне дужи и краће курсеве за стицање специјализованих знања и обуку за одређене војне вештине, најприсутније, и осниване широм земље,

биле су подофицирске школе свих родова и струка: пешадијске, артиљеријске, инжењеријске, ваздухопловне, коњичке, бродарске, болничарске и остале. Било је, наравно, и више официрских школа. Ове врсте установа војног образовања су максимално усмеравале наставни рад ка савладавању садржаја из ускостручних предмета и ка пракси, тако да страни језици нису били заступљени. Исто се односи на београдску Војно-Ветеринарску (Уредба, 1922б) и Војно-Санитетску школу (Уредба, 1922а, 1924а; Програм, 1925в), као и на Војно-Музичку школу у Вршцу (Уредба, 1924г). За разлику од наведених образовних установа, страни језици, а пре свега француски, предавани су на Војној академији почевши од њеног поновног отварања у јесен 1919. године (СВЛ, 1919: 1176).

2. Француски језик на Војној академији

Током целог међуратног периода, Војна академија у Београду је имала задатак да обучава и припрема младе официре за рад у свим родовима војске, као и да им омогући стицање вишег војног научног образовања. Први задатак је реализован у оквиру двогодишње теоријске и једногодишње практичне наставе држане за питомце Ниже школе. У свакој класи, односно сваке школске године, примано је приближно 300 питомаца, узраста између 16 и 20 година (СВЛ, 1919: 953; 1924: 885, 1927), односно више од 600 питомаца школске 1940/41. године (СВЛ, 1940: 1278). Други задатак је реализован на Вишој школи са двогодишњом наставом коју су похађали тзв. слушаоци, односно активни официри старости до 30 година, и то максимално у чину капетана I класе (Уредба, 1924д; 1927; 1930; 1933). Сваке године је примано приближно 50 официра слушалаца (СВЛ, 1924: 885, 1875).

2.1. Пријемни и годишњи испити

Образовни рад у Војној академији је обновљен недуго након завршетка ратних дејстава, тако да су школске 1919/20. године створени услови за почетак организовања редовне наставе (Максимовић и др., 1925; Ђелажас, 2003: 174–175, 177). Када је 1. октобра 1919. године био оглашен конкурс за пријем питомаца у Нижу школу Војне академије, уписани су без полагања пријемног испита они који су завршили VII или VIII разред гимназије или реалке², а сви остали су, међу другим предметима, морали да полажу испит из страног језика, односно из француског или немачког (СВЛ, 1919: 943–945, 950): „Правилно читање и изговарање. Употреба глаголских облика, правилни и неправилни глаголи. Превод³.“ На пријемном испиту за Вишу школу је, такође, захтевано полагање испита из једног страног језика по избору, током којег су кандидати, уз употребу

2 Реалке су, у периоду између два светска рата, биле осмогодишње средње школе (узраст од 11–18). За разлику од (реалних) гимназија, у којима су доминантни били часови српског и савремених страних језика, односно друштвених наука, у реалкама је образовање више било усмерено ка природним и техничким наукама: математици, геометрији, хемији, физици итд.

3 С обзиром на то да је захтевано знање које се односи на основе француског језика, највероватније је реч о поступку преводње са француског, тј. са страног језика на српски или матерњи језик, што се сматра знатно захтевнијим поступком од обрнутог.

речника, преводили са страног језика на српски како би, између осталог, показали да поседују солидан лексички фонд (Програм, 1920). Садржаји пријемног испита из француског језика, према програму из 1924. и 1929. године, били су минимално модификовани. За пријем у Нижу школу је захтевано (француски или немачки језик): „Правилно изговарање и читање; познавање граматичких облика; тачно превођење лакших текстова према програму за VI и VII разред средњих школа“, а за Вишу школу (француски, немачки или италијански) „правилно изговарање и читање; довољно тачно превођење с листа, да би се показало да кандидат може да се служи тим страним језиком ради свог усавршавања“, с назнаком да је „програм из свију предмета у обиму предавања на Нижој школи Војне академије и наших званичних прописа“ (Програм, 1924а: 497; 1924б: 503; 1929а: 53, 75). Пријемни испит се у обе школе полагао само усмено, до десетак минута по кандидату.

Почевши од 1930. године, на пријемном испиту за Нижу школу је, од страних језика, захтевана провера само из француског (Правило, 1930: 235), иако је у детаљном програму наведен и немачки језик. Реч је, наиме, о томе да су у Нижу школу примани питомци различитог узраста и нивоа образовања, тако да су кандидати са завршеним VI, VII или VIII разредом гимназије и реалке могли да полажу пријемни испит из једног од наведених страних језика, према раније наведеном садржају, а који је био у оквирима наставног програма за VI разред средњих школа (Програм, 1930: 517). Друга група кандидата, који су имали сведочанство о завршеном IV разреду, односно нижем течају гимназије или реалке, полагали су пријемни испит само из француског језика, што се може објаснити чињеницом да се други страни језик (немачки) учио само на вишем средњошколском течају (Стикић, 2016: 20). Осим садржаја за превођење, препоручених из уџбеника француског језика за нижи средњошколски циклус, програм испита се састојао од следећег садржаја:

- 1) – Исправно и тачно читање, правилан изговор и јасна дикција. Основно знање о реду речи у реченици.
- 2) – Солидно познавање елементарног граматичког градива из II, III и IV разреда гимназије: врсте речи, именице: род и број; члан: одређени и неодређени члан и њихова промена, честични члан; [...] глаголи: промена помоћних, правилних, неправилних [...] у свима облицима показног, заповедног и погодбеног начина, радног и трпног стања, и у упитном и одречном облику; прилози, предлози, свезе, усклици; бројеви.
- 3) – Сигурно превођење лакших француских текстова (Програм, 1930а: 529).

Три године касније, новом уредбом је укинута институција полагања пријемног испита и уведено је рангирање питомаца с обзиром њихов општи успех у средњој школи и положену велику матуру. Када је реч о студентима Више школе Војне академије, они су и даље имали обавезу да полажу пријемни испит (Уредба, 1933; Правило, 1934).

На крају школске године, питомци су полагали годишњи испит. У Нижој школи је обављан само усмено, у форми превода означеног текста у уџбенику, а тек деценију касније од кандидата је захтеван и превод на страни језик. И слушаоци Више школе су имали обавезу да полажу годишњи испит. О томе су, међутим, биле дате минималне информације (Правило, 1924; 1934).

2.2. Наставни планови и програми

Главни генералштаб војске је имао задатак да пропише општи наставни план и програм, на основу ког је Савет Ниже школе Војне академије требало да га детаљно разради, а затим да га предложи Министру војске и морнарице за одобрење (Правило, 1924). Ова врста докумената није, међутим, објављена у *Службеном војном листу* и вероватно представља део архивске грађе Војне академије, која није сачувана, или је, пак, реч о штампаним прилозима који нису доступни. С обзиром на податке који су у поменутом листу објављивани у вези са конкурсима и запошљавањем наставника страних језика, претпостављамо да је већина студената похађала наставу француског језика, што се показало нарочито корисним приликом каснијег избора кандидата и њиховог стручног усавршавања у Француској и Белгији. Статус француског као наставног предмета на Војној академији био је детерминисан поступком сврставања у две, три, односно четири категорије. Страни језици, те тако и француски, никада нису у војном образовању могли добити статус I категорије важности, али нису сматрани ни предметима од споредног значаја, који су, дакле, класификовани у групе предмета нижих категорија (СВЛ, 1924: 822; Уредба, 1927, 1933). То доказује и чињеница да се француски језик учио током прве две наставне године у Нижој школи, док је трећа година школовања представљала практични курс специјализовања за поједине родове војске (Уредба, 1930). Француски је, у „плану наставе за шк. 1923/24. годину“ био један од обавезних страних језика (Максимовић и др., 1925: 71–72):

У I години: 1. Војничко васпитање. 2. Тактика 3. Војна хигијена. 4. Хиологија. 5. Ратна служба пешадије. 6. Настава гађања 7. Ратна служба артилерије. 8. Инжињерско правило. 9. Дисциплинска уредба. 10. Познавање земљишта, читање карата [...]. 11. Математика. 12. Нацртна геометрија. 13. Хемија. 14. Историја Срба, Хрвата и Словенаца. 15. Општа Историја. 16. Српско-хрватски језик са основима југ. књижевности. 17. Руски језик. 18. Француски или Немачки језик. 19. Ратна служба коњице. 20. Гимнастика. 21. Певање и Музика.

У II години: 1. Војничко васпитање. 2. Тактика. 3. Пољска Фортификација. 4. Инжињерско-техничка настава. 5. Нижа геодезија. 6. Војна географија. 7. Ратна служба пешадије. 8. Ратна служба артилерије. 9. Познавање земљишта, читање карата [...]. 10. Математика. 11. Нацртна геометрија. 12. Хемија. 13. Физика. 14. Историја Срба, Хрвата и Словенаца. 15. Српскохрватски језик са основима југ. књижевности. 16. Психоло-

логија и Војна педагогија. 17. Руски језик. 18. Француски или Немачки језик. 19. Ратна служба коњице. 20. Гимнастика. 21. Борење. 22. Певање и Музика.

Француски је такође био заступљен као двогодишњи наставни предмет на Вишој школи Војне академије (Програм, 1921). Према наставном плану који је био на снази од 1924/25. године, овај страни језик се налазио у групи следећих предмета:

У I години: 1. Тактика, 2. Стратегија, 3. Ђенералштабна служба, 4. Пољска Фортификација, 5. Историја ратне вештине, 6. Војна администрација, 7. Војно Морнарство, 8. Опште Државно Право, 9. Међународно јавно и ратно право, 10. Француски, Немачки или Италијански језик (по избору), 11. Јахање, 12. Ратна игра.

У II години: 1. Тактика. 2. Стратегија. 3. Ђенералштабна служба. 4. Војна географија. 5. Војна администрација. 6. Стална Фортификација. 7. Историја Ратне вештине. 8. Геодезија. 9. Војно министарство. 10. Француски, Немачки или Италијански језик (по избору). 11. Јахање. 12. Ратна игра. (Максимовић и др., 1925: 85)

Немогућност увида у релевантне документе, а на основу којих бисмо могли добити много више података о фонду часова, наставним програмима и методама рада, оставља извесну празнину у познавању развоја наставе француског језика у оквиру војног образовања. У вези са наставним програмима постоје, међутим, две чињенице, које упућују на закључак о томе да стручни текстови и француска војна терминологија,⁴ ако већ нису имали приоритет, били су, ипак, приметно заступљени. Наиме, у свим средњим стручним школама Краљевине Југославије, један део наставе француског језика се обавезно заснивао на обради стручних текстова и усвајању стручних речи и израза (Стикић, 2015). Да је такав приступ важио и за војне школе, можемо установити посредством анализе захтева постављених за израду уџбеника немачког језика, о чему говоримо у сегменту рада 2.4.

2.3. Наставни кадар

Почетком 1920. године, Тјешимир Старчевић, дотадашњи хонорарни професор Ниже школе Војне академије, изабран је за редовног професора за француски језик у овој војно-образовној установи (СВЛ, 1920: 244). Старчевић, који је имао чин резервног пешадијског потпуковника, објавио је 1908. године приручник насловљен *Облици француских глагола* (Старчевић, 1922), чија је употреба у средњим школама била одобрена и у међуратном периоду. Као доказано квалитетан наставник, биран је, током првих послератних година, за члана коми-

4 Синтагма употребљена у дескрипцији садржаја *Француско-српског војног речника* (СВЛ, 1938: 461).

сије и рецензента нових школских уџбеника француског језика (Стикић, 2016). Предавао је на Војној академији до краја 1930. године, када је пензионисан, са стеченим звањем вишег сталног војног професора I класе (СВЛ, 1930: 2362). Због већег броја питомаца, којих је у Нижој школи Војне академије било око 300 по класи, у јесен 1920. године је изражена потреба за још једним, хонорарним наставником француског језика (СВЛ, 1920: 1457). Тада је запослен др Миливоје Павловић (Максимовић и др., 1925: 243), потоњи истакнути српски лингвиста и „доајен сербо-кroatистике“ (Ивић, 1974). Када је из Француске дошао у послератни Београд, већ је имао титулу доктора наука. Стекао ју је 1920. године у Паризу, након студија упоредне граматике, санскрта, француског језика и књижевности код тадашњих чувених лингвиста. Његови професори су били Антоан Меје (A. Meillet), Албер Доза (A. Dauzat), Фердинан Брино (F. Brunot) и Гистав Лансон (G. Lanson). Павловић је, међутим, докторирао у области дечјег говора и билингвизма, а његов докторат, насловљен *Le langage enfantin: acquisition du serbe et du français par un enfant serbe*, који и данас фигурира на листама цитиране литературе у свету, наградила је, 1921. године, француска Академија наука (Stevanović, 1974). Павловић је на Војној академији предавао у звању хонорарног професора за француски језик, а крајем 1926. године је „разрешен дужности“ (СВЛ, 1926: 1741). Ова чињеница није, међутим, значила да се смањује фонд часова или број питомаца који су бирали француски као страни језик; у току исте године је био објављен конкурс за два хонорарна професора француског у Нижој школи, а у јесен су изабрана чак четворица: Милићевић, С. Дамњановић, Симовић и М. Дамњановић (СВЛ, 1926: 1629, 1783). Андрија Милићевић је до краја међуратног раздобља предавао на Војној академији. Крајем 1939. године је био унапређен у звање вишег сталног професора II класе (СВЛ, 1939: 2683). Активно се посвећивао преводилаштву; тадашња позната издавачка кућа Ћуковић објавила је 1937. године Милићевићев превод *Краљ прерије* аутора Пјера Маела (P. Maël), који је својевремено био кључни писац париске издавачке куће Hachette. Милорад Симовић и Страхинја Дамњановић, чији биографски подаци нису утврђени, у том периоду се нису истицали ширим професионалним активностима. Могуће је и да су били изабрани као привремени асистенти односно као (хонорарни) професорски помоћници (Уредба, 1927). За разлику од претходних, професионална делатност Мирка Дамњановића је забележена у просветној историји Србије. Као средњошколски наставник је у Ници предавао француски језик ђацима који су током Првог светског рата избегли у Француску. Након повратка и рада у Крушевачкој гимназији, Дамњановић је убрзо именован за професора француског језика у IV београдској гимназији, биран је за члана комисије за полагање професорских испита, а истакао се и ангажовањем на Радио Београду, где је извесно време држао курсеве француског језика за широки аудиторијум. Чини се, ипак, да је најзначајнији у његовој каријери ауторски рад који се односи на уџбенике. У почетку је то био само мањи приручник насловљен *Француски неправилни глаголи*, да би 1932. године Дамњановић објавио чак четири уџбеника за разреде нижих средњих школа (Stikić, 2004).

2.4. Уџбеници и методе подучавања

Питање о уџбеницима француског језика који су употребљавани на Нижој и Вишој школи Војне академије остаје за сада без одговора, с обзиром на то да о њима нема података у датом корпусу, али је извесно да није био објављен ниједан домаћи уџбеник за потребе наставе француског језика у војним школама.⁵ Није постојала ни најмања назнака о томе који су штампани материјали послужили за планирање и реализацију наставе француског језика војне струке. С обзиром на тадашње француско развијено војно образовање (Drévilion/Wieviorka, 2018), за чије потребе је објављивана обимна литература, као и међуратни месечни часопис *Revue militaire française*, претпостављамо да су употребљавани одговарајући француски уџбеници или је вршена компилација текстова, која, међутим, никада није добила форму објављеног домаћег приручника. Занимљива је чињеница да ниједном није био оглашен ни конкурс за такву врсту уџбеника, за разлику од, на пример, конкурса „за израду немачке читанке за Нижу школу Војне академије“ (СВЛ, 1925: 1741). Она је, према прецизираним условима, требало да представља уџбеник немачког језика војне струке. Аутори су имали обавезу да, између осталог, изврше селекцију текстова како би питомци научили „стручне и техничке војне изразе“, те да такав садржај представља половину уџбеничког садржаја (СВЛ, 1927: 348–349). Највише што се, у том погледу, учинило у вези са учењем француског језика, био је, чини се, *Француско-српски војни речник* пешадијског капетана Обрада Обрадовића, чију је употребу одобрило Министарство почетком 1938. године, односно „његову слободну продају у војсци и морнарици“ (СВЛ, 1938: 336). У кратком предговору је армијски генерал Душан Симовић истакао, између осталог, да речник „треба да послужи као повод и база за израду сличних речника и за друге стране језике“ (Обрадовић, 1938; 1939). То је и остварено у приближно исто време објављивањем *Италијанско-српског војног речника* мајора Николе Павасовића и *Немачко-српскохрватског речника војних и војно-техничких речи и израза* генерала Уроша Тешановића и др Драгољуба Обрадовића⁶ (СВЛ, 1940: 1021, 2718). Када је реч о претпостављеној употреби уџбеника француског језика, могуће је, али не и много вероватно,⁷ да су неке од бројних француских читанки домаћих аутора, намењених настави француског језика на вишем циклусу југословенских гимназија, коришћене на Војној академији као основни уџбеници, док је лексика војне струке представљала засебан сегмент наставног рада.

Када је реч о методолошком приступу, директна метода је 1920. године званично уведена и примењивана у настави француског језика у југословен-

5 У библиографијама објављених уџбеника француског језика, које обухватају и међуратни период (Polovina, 1964: 125–143; Стикић, 2016: 106–110), нема наведених наслова домаћих уџбеника намењених војним школама. Исто је утврђено претраживањем каталога библиотеке у систему COBISS.

6 У прилог вредности ове врсте књига иде чињеница да на листи дезидерата Народне библиотеке Србије фигурира и аутографски уџбеник немачког језика за војне школе Д. Обрадовића из 1938. године.

7 У настави француског језика на вишем циклусу гимназија и реалки (узраст 14–18 година), употребљаване су француске читанке које су се заснивале на избору књижевних текстова француских писаца.

ским средњим школама. Овај дидактички новитет је унео приметан елан у наставни рад, али је, истовремено, изазвао бројне полемике и недоумице, како код самих наставника, тако и у научно-стручним круговима, што је окончано препоруком да се примењује умерена директна метода која је, извесно, у многим школама добијала карактеристике граматичко-преводне методе (Стикић, 2016). Неке закључке о методичком приступу у војним школама можемо извести на основу садржаја пријемних испита: пажња је била усмерена на писани текст ког је требало читати, неопходно је било теоријско познавање граматике, вршено је превођење на матерњи језик и није захтевана конверзација на страном језику. Ако се узме у обзир да постављени циљ условљава методе и садржаје програма, тада су сви наведени поступци одражавали суштинску усмереност ка разумевању писаног француског језика, потоњег посредника у стручном усавршавању, о чему су неке назнаке биле дате већ на пријемном испиту за Вишу школу: „[...] да кандидат може да се служи тим страним језиком ради свог усавршавања“. Оспособљавање за усмено разумевање и изражавање на француском језику је, такође, у одређеној мери, вероватно било заступљено током саме наставе. Ова врста вештине је била неопходна, на пример, приликом каснијег стручног усавршавања у Француској. Конкурси овог типа су често оглашавани. Њихов први услов је подразумевао полагање испита „из француског језика, чиме ће се утврдити њихова способност да могу одмах по ступању у школу са успехом пратити предавања“ (СВЛ, 1919: 736; 1921: 1838; 1930: 1983; 1932: 839–840; 1937: 874).

3. Остале војне школе

Осим Војне академије у Београду, престоница нове, заједничке државе југословенских народа била је сведок времена наставног рада и живота још две важне установе војног образовања, у којима је предаван и француски језик.

3.1. Интендантска академија у Београду

Двогодишња Административна школа, потоња Нижа школа Интендантске академије, основана је 1925. године, а тада на пријемном испиту није било провјеравано знање страних језика (Програм, 1925а). Ова установа војног образовања је имала задатак да ученике оспособи за „административну грану економских послова“, односно за службу нижих административних официра економске струке, који би се касније усавршавали за послове у „контролној и интендантској грани“ (Програм, 1925б: 745). Најкасније школске 1930/31. године су страни језици (француски или немачки) уврштени у програм полагања пријемног испита; његови штуро формулисани захтеви били су исти као за пријемни испит у Нижој школи Војне академије (Програм, 1930б). Француском је 1926. године додељен статус јединог страног језика који се учи током обе школске године, према програму Ниже школе Војне академије. Осим тога, француски је био класификован, од укупно три, у групу наставних предмета II категорије, заједно са Правилима службе, Законодавством, Народном историјом, Жељезничко-пловидбеном службом и Читањем карата и планова (Програм, 1926). Претходне,

1925. године је био објављен конкурс за једног хонорарног наставника на којем је изабран Ерик Полог, „дугогодишњи наставник француског језика“ (СВЛ, 1925: 825, 1002), чија професионална биографија није позната. Током неколико наредних година створени су услови за продужетак образовања у овој установи, тако да је Административна школа реорганизована и интегрисана у Интендантску академију, као њена Нижа школа, односно када је 1932. године отворена Виша школа. Годину дана раније, неколико наставника је било изабрано у звање нижег сталног војног професора, међу којима Динић, Шаре и Перић (СВЛ, 1931: 1859, 1932: 1844). Божидар Динић је, током међуратног периода, био један од најуспешнијих аутора средњошколских уџбеника француског језика. Брзо је напредовао у каријери: из Пожаревачке гимназије прешао је у III београдску мушку гимназију, а предавао је француски језик и на Вишој педагошкој школи у Београду. Милан Шаре, професор III мушке гимназије у Београду, такође се доказао као аутор; објавио је школску граматику француског језика, која је имала више издања, једну француску читанку, приручник *Француски у сто лекција* за ваншколску употребу, а бавио се и преводилаштвом (Стикић, 2016). Александар Перић је, крајем 30-их година прошлог века, предавао на Интендантској академији у Београду, у звању вишег сталног војног професора III класе. Његов *Француско-српскохрватски речник*, са „27.000 речи и неколико хиљада израза и галицизама“ је 1939. године одобрен за употребу и „слободну продају у војсци и морнарици“ (СВЛ, 1939: 2719; 1940: 199).

3.2. Ваздухопловна академија у Београду

Последња у низу војних школа у којима су предавани страни језици била је београдска Ваздухопловна академија. Наставни рад је почео у јесен 1938. године, пошто су питомци положили *претходни* пријемни испит, затим и *коначни* пријемни испит и у оквиру њега страни језик: превод текста из уџбеника и превод на страни језик (Правило, 1938). С обзиром на то да немамо података о томе који страни језик је био заступљен, можемо претпоставити, с обзиром на заступљеност страних језика на Војној академији, да су питомци учили (и) француски.

3.3. Војно-занатлијска школа у Крагујевцу

Свакако треба споменути ретке школе војног образовања, које нису омогућавале досезање високих позиција у војсци, а у којима су страни језици ипак били заступљени. Једна од таквих је и Војно-занатлијска школа у Крагујевцу,⁸ основана 1925. године, која је, током два трогодишња курса (шегртског и калфенског), обучавала питомце за бројне делатности: грађевинарство, столарство и столарско моделарство, ливничарство, коларство, седларство, лимарство, сабљарство итд. С обзиром на то да су примани ученици узраста између 12 и

8 Детаље о настави француског и других страних језика могли бисмо, извесно, да пронађемо у периодичној публикацији *Извештаји*, коју је ова установа објављивала између два светска рата. Међутим, примерци које поседују неке библиотеке у Србији објављени су пре Првог светског рата.

15 година,⁹ није био организован пријемни испит из страног језика, али је наставним планом било предвиђено да се учи један, сасвим вероватно француски језик (СВЛ, 1925: 1090–1091).

4. Закључак

Узимајући у обзир досадашња сазнања о настави и учењу француског језика у југословенском војном образовању између два светска рата, истраживање на датом корпусу је дало, углавном, позитивне резултате; добијено је неупоредиво више података, на чијој основи можемо извести више важних закључака. Са друге стране, и даље није познат прецизан годишњи фонд часова, садржај наставних програма, као ни уџбеници који су употребљавани у војним школама, мада је сасвим извесно да није био објављен ниједан уџбеник француског језика за потребе војног образовања. Такво стање ствари упућује на претпоставку да је настава француског језика делимично организована с обзиром на садржаје и уџбенике коришћене на вишем циклусу општих средњих школа. Такође је вероватно да су, с обзиром на захтеве постављене, на пример, за израду уџбеника немачког језика, у настави француског језика коришћени изабрани текстови војне тематике, односно стручни текстови, што је, иначе, било карактеристично за наставу француског језика у свим средњим стручним школама. У сваком случају, може се констатовати да је, иако није био заступљен у официрским и подофицирским школама, француски имао добар статус, с обзиром на категоризацију наставних предмета, као и изванредан приоритет у односу на друге стране језике (немачки и италијански) предаване на Војној академији, тадашњој најважнијој установи војног образовања. Током целог међуратног периода питомци су га учили и на Нижој и на Вишој школи, а изабрани предавачи су својим приметним ангажовањем у обављању ширих професионалних активности (аутори и рецензенти средњошколских уџбеника, приручника и речника, доктори наука, чланови комисија професорских испита и предавачи француског за најшири аудиторијум), потврдили оправданост тог избора. Ова констатација се, у извесној мери, односи и на Нижу и Вишу школу Интендантске академије.

Као што смо навели у уводном делу рада, непостојање релевантног фонда докумената у Архиву Југославије утицало је на то да део резултата истраживања и анализе остане у оквирима претпоставки. Оне би могле добити проширење основе применом методе интервјуисања, чији би резултати имали, ипак, карактер сведочанстава посредног типа, због протеклог времена. При томе, међутим, остаје могућност увида у садржај докумената из неких приватних архива које су у поседу интервјуисаних. Такође, неки подаци о настави француског језика на Војној академији могли би евентуално да буду реперирани у малобројним публикацијама именованим као Споменице, које су штампане поводом завршетка школовања сваке војне класе.

9 Крајем међуратног периода, у I разред је примано до 100 питомаца (СВЛ, 1940: 1546, 1699). Доња узрасна граница је значила да су питомци завршили барем основну школу, у којој страни језици нису предавани.

Литература

- Ивић, П. (1974). Миливој Павловић. *Зборник за филологију и лингвистику*, XVII(1), 7–12.
- [Ivić, P. (1974). Milivoj Pavlović. *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, XVII(1), 7–12]
- Максимовић, В. (1925). *Споменица 75-годишњице Војне академије 1850-1925*. Београд: Министарство Војске и Морнарице.
- [Maksimović, V. (1925). *Spomenica 75-godišnjice Vojne akademije 1850-1925*. Beograd: Ministarstvo Vojske i Mornarice]
- Обрадовић, О. Д. (1938). *Француско-српски војни речник*. Београд: б.и.
- [Obradović, O. D. (1938). *Francusko-srpski vojni rečnik*. Beograd: b.i.]
- Обрадовић, О. Д. (1939). *Француско-српскохрватски војни речник*. Сарајево: Пешадиско-артилериски гласник.
- [Obradović, O. D. (1939). *Francusko-srpskohrvatski vojni rečnik*. Sarajevo: Pešadisko-artileriski glasnik]
- Старчевић, Ј. Т. (1922). *Облици француских глагола*. Београд: Геца Кон.
- [Starčević, J. T. (1922). *Oblici francuskih glagola*. Beograd: Geca Kon]
- Стикић, Б. (2009). Почети средњошколске наставе француског језика у Србији. У В. Лопичић и Б. Мишић Илић (ур.), *Jezik, književnost, identitet: Jezička istraživanja 1* (стр. 237–248). Ниш: Филозофски факултет.
- [Stikić, B. (2009). Počeci srednjoškolske nastave francuskog jezika u Srbiji. U V. Lopičić i B. Mišić Ilić (ur.), *Jezik, književnost, identitet: Jezička istraživanja 1* (str. 237–248). Niš: Filozofski fakultet]
- Стикић, Б. (2015). Настава страних језика и средње стручно образовање у Србији током међуратног периода. *Настава и васпитање*, 2, 357–369.
- [Stikić, B. (2015). Nastava stranih jezika i srednje stručno obrazovanje u Srbiji tokom međuratnog perioda. *Nastava i vaspitanje*, 2, 357–369]
- Стикић, Б. (2016). *Настава француског језика у Србији између два светска рата: Дидактичко-методички аспект*. Нови Сад: Scienticum ауторско издање.
- [Stikić, B. (2016). *Nastava francuskog jezika u Srbiji između dva svetska rata: Didaktičko-metodički aspekt*. Novi Sad: Scienticum autorsko izdanje]
- Бјелажак, М. (2003). Војно образовање и његов значај. У Р. Петковић, Р. Крстић и Т. Живковић (ур.), *Образовање код Срба кроз векове* (стр. 173–180). Београд: ZUNS, DIS, Историјски институт.
- Cros, I. (2016). *Contribution à l'histoire du français langue étrangère au prisme des idéologies linguistiques (1945-1962)* (neobjavljena doktorska disertacija). Université Sorbonne Nouvelle – Paris 3, Paris.
- Dréviillon, H., Wieviorka, O. (2018). *Histoire militaire de la France: De 1870 à nos jours* (Volume 2). Paris: Perrin, Ministère des armées.
- Mangiante, J. M. (2006). Français de spécialité ou français sur objectif spécifique : deux démarches didactiques distinctes. In J. Pinilla Martinez et al. *Linguistique plurielle* (Volume 1) (pp. 137–152). Valencia: Editorial UPV.
- Polovina, P. (1964). *Udžbenici francuskog jezika kod Srba do 1914. godine*. Beograd: Društvo za strane jezike i književnost.

- Puren, C. (2012). *Histoire des méthodologies de l'enseignement des langues*. Édition numérisée Christian Puren.
- Stevanović, M. (1974/75). In memoriam. Milivoj Pavlović. *Južnoslovenski filolog*, XXXI, 285–292.
- Stikić, B. (2004). L'enseignement des langues par la radio dans l'entre-deux-guerres : l'exemple de Radio Belgrade et d'autres radios européennes. *Documents pour l'Histoire du Français Langue Étrangère ou Seconde*, 32, 73–96.
- Stikić, B. (2010). L'enseignement du français en Serbie 1918–1941 : niveau universitaire. *Godišnjak*, XXXV(3), 247–254.
- Stikić, B. (2012). *Usvajanje stranog jezika u specifičnom kontekstu: Francuski jezik i Srbi u Prvom svetskom ratu*. Novi Sad: Akademska knjiga.

Извори

- Пијевац, К. (2000). *Водич кроз фондове Краљевине Југославије (Садржај PDF)*. Београд: Архив Југославије. http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/arhivska_gradja/informativna_sredstva/vodic_kroz_fondove_kraljevine_jugoslavije.html
- [Pijevac, K. (2000). *Vodič kroz fondove Kraljevine Jugoslavije (Sadržaj PDF)*. Beograd: Arhiv Jugoslavije] http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/arhivska_gradja/informativna_sredstva/vodic_kroz_fondove_kraljevine_jugoslavije.html
- Правило. 1924. Правило о пријему, настави и оцењивању питомаца Ниже школе и слушаца Више школе Војне академије. *Службени војни лист*, 20, 921–933.
- [Pravilo. 1924. Pravilo o prijemu, nastavi i ocenjivanju pitomaca Niže škole i slušalaca Više škole Vojne akademije. *Službeni vojni list*, 20, 921–933]
- Правило. 1925. Правило о пријему, настави и оцењивању питомаца Административне школе Економске струке. *Службени војни лист*, 19, прилог, 1–6.
- [Pravilo. 1925. Pravilo o prijemu, nastavi i ocenjivanju pitomaca Administrativne škole Ekonomske struke. *Službeni vojni list*, 19, prilog, 1–6]
- Правило. 1927. Правило о пријему, настави и оцењивању питомаца Ниже школе и слушаца Више школе Војне академије. *Службени војни лист*, 33, 1557–1570.
- [Pravilo. 1927. Pravilo o prijemu, nastavi i ocenjivanju pitomaca Niže škole i slušalaca Više škole Vojne akademije. *Službeni vojni list*, 33, 1557–1570]
- Правило. 1930. Правило о пријему, настави и оцењивању питомаца Ниже школе и слушаца Више школе Војне академије. *Службени војни лист*, 6, 234–245.
- [Pravilo. 1930. Pravilo o prijemu, nastavi i ocenjivanju pitomaca Niže škole i slušalaca Više škole Vojne akademije. *Službeni vojni list*, 6, 234–245]
- Правило. 1934. Правило о пријему, настави и оцењивању питомаца Ниже школе и слушаца Више школе Војне академије. *Службени војни лист*, 7, 239–252.
- [Pravilo. 1934. Pravilo o prijemu, nastavi i ocenjivanju pitomaca Niže škole i slušalaca Više škole Vojne akademije. *Službeni vojni list*, 7, 239–252]
- Правило. 1938. Правило о пријему, настави и оцењивању слушаца Више ваздухопловне школе. *Службени војни лист*, 27, 1445–1456.

- [Pravilo. 1938. Pravilo o prijemu, nastavi i ocenjivanju slušalaca Više vazduhoplovne škole. *Službeni vojni list*, 27, 1445–1456]
- Програм. 1919. Програм предмета пријемног испита за Нижу школу Војне академије. *Службени војни лист*, 38, 947–950.
- [Program. 1919. Program predmeta prijemnog ispita za Nižu školu Vojne akademije. *Službeni vojni list*, 38, 947–950]
- Програм. 1920. Програм пријемног испита за Вишу школу Војне академије. *Службени војни лист*, 22, 838–843.
- [Program. 1920. Program prijemnog ispita za Višu školu Vojne akademije. *Službeni vojni list*, 22, 838–843]
- Програм. 1921. Програм предмета за Вишу школу Војне академије. *Службени војни лист*, 30, 1729–1730.
- [Program. 1921. Program predmeta za Višu školu Vojne akademije. *Službeni vojni list*, 30, 1729–1730]
- Програм. 1924а. Програм предмета пријемног испита за Нижу школу Војне академије. *Службени војни лист*, 12, 492–497.
- [Program. 1924а. Program predmeta prijemnog ispita za Nižu školu Vojne akademije. *Službeni vojni list*, 12, 492–497]
- Програм. 1924б. Програм предмета пријемног испита за Вишу школу Војне академије. *Службени војни лист*, 12, 497–503.
- [Program. 1924б. Program predmeta prijemnog ispita za Višu školu Vojne akademije. *Službeni vojni list*, 12, 497–503]
- Програм. 1925а. Програм предмета пријемног испита за Административну школу Еко-номске струке. *Службени војни лист*, 2, 58–62
- [Program. 1925а. Program predmeta prijemnog ispita za Administrativnu školu Ekonomske struke. *Služ. vojni list*, 2, 58–62]
- Програм. 1925б. Привремени програм наставе у Административној школи. *Службени војни лист*, 21, 745–754.
- [Program. 1925б. Privremeni program nastave u Administrativnoj školi. *Službeni vojni list*, 21, 745–754]
- Програм 1925в. Програм и правило о извођењу наставе код питомаца Војно-Санитетске школе. *Службени војни лист*, 52, 1873–1883.
- [Program. 1925в. Program i pravilo za izvođenje nastave kod pitomaca Vojno-Sanitetske škole. *Sl. voj. list*, 52, 1873–1883]
- Програм 1926. Програм наставе у Административној школи. *Службени војни лист*, 46 прилог, 1–15.
- [Program. 1926. Program nastave u Administrativnoj školi. *Službeni vojni list*, 46 прилог, 1–15]
- Програм. 1929а. Програм предмета пријемног испита за Нижу школу Војне академије. *Службени војни лист*, 2, 47–53.
- [Program. 1929а. Program predmeta prijemnog ispita za Nižu školu Vojne akademije. *Službeni vojni list*, 2, 47–53]
- Програм. 1929б. Програм предмета пријемног испита за Вишу школу Војне академије. *Службени војни лист*, 2, 53–75.

- [Program. 1929b. Program predmeta prijemnog ispita za Višu školu Vojne akademije. *Službeni vojni list*, 2, 53–75]
- Програм. 1930а. Програм предмета пријемног испита за Нижу школу Војне академије. *Службени војни лист*, 10, 513–530.
- [Program. 1930а. Program predmeta prijemnog ispita za Nižu školu Vojne akademije. *Službeni vojni list*, 10, 513–530]
- Програм. 1930б. Програм предмета пријемног испита за Нижу школу Интендантске академије. *Службени војни лист*, 27 (Прилог), непагинирано.
- [Program. 1930б. Program predmeta prijemnog ispita za Nižu školu Intendantske akademije. *Službeni vojni list*, 27 (Prilog), nepaginirano]
- СВЛ: *Службени војни лист*. Београд: Министарство војске и морнарице. Бројеви: 1919–1922, 1924–1940. Годишта: XXXVIII–XLI и XLIII–LIX.
- [SVL: *Službeni vojni list*. Beograd: Ministarstvo vojske i mornarice. Brojevi: 1919–1922, 1924–1940. Godišta: XXXVIII–XLI i XLIII–LIX]
- Уредба. 1922а. Уредба о Устројству Војно-Санитетске школе. *Службени војни лист*, 28, 1297–1304.
- [Uredba. 1922а. Uredba o Ustrojstvu Vojno-Sanitetske škole. *Službeni vojni list*, 28, 1297–1304]
- Уредба. 1922б. Уредба о Устројству Војно-Ветеринарске школе. *Службени војни лист*, 27, 1265–1272.
- [Uredba. 1922б. Uredba o Ustrojstvu Vojno-Veterinarske škole. *Službeni vojni list*, 27, 1265–1272]
- Уредба. 1924а. Уредба о Устројству Војно-санитетске школе. *Службени војни лист*, 13, 567–582.
- [Uredba. 1924а. Uredba o Ustrojstvu Vojno-Sanitetske škole. *Službeni vojni list*, 13, 567–582]
- Уредба. 1924б. Уредба о Болничарској подофицирској школи. *Службени војни лист*, 23, 1091–1105.
- [Uredba. 1924б. Uredba o Bolničarskoj podoficirskoj školi. *Službeni vojni list*, 23, 1091–1105]
- Уредба. 1924в. Уредба о Бродарској подофицирској школи. *Службени војни лист*, 50, 2042–2054.
- [Uredba. 1924в. Uredba o Brodarskoj podoficirskoj školi. *Službeni vojni list*, 50, 2042–2054]
- Уредба. 1924г. Уредба о Војно-Музичкој школи. *Службени војни лист*, 23, 1062–1070.
- [Uredba. 1924г. Uredba o Vojno-Muzičkoj školi. *Službeni vojni list*, 23, 1062–1070]
- Уредба. 1924д. Уредба о Војној академији. *Службени војни лист*, 5, 193–218.
- [Uredba. 1924д. Uredba o Vojnoj akademiji. *Službeni vojni list*, 5, 193–218]
- Уредба. 1925. Уредба о Инжињерској официрској школи. *Службени војни лист*, 49, 1693–1704.
- [Uredba. 1925. Uredba o Inžinjerskoj oficirskoj školi. *Službeni vojni list*, 49, 1693–1704]
- Уредба. 1927. Уредба о Војној академији. *Службени војни лист*, 33, 1525–1553.
- [Uredba. 1927. Uredba o Vojnoj akademiji. *Službeni vojni list*, 33, 1525–1553]

Уредба. 1930. Уредба о Војној академији. *Службени војни лист*, 5, 157–187.

[Uredba. 1930. Uredba o Voјnoj akademiji. *Službeni voјni list*, 5, 157–187]

Уредба. 1932. Уредба о Војно-Музичкој школи. *Службени војни лист*, 36, 1770–1786.

[Uredba. 1932. Uredba o Voјno-Muzičkoј školi. *Službeni voјni list*, 36, 1770–1786]

Уредба. 1933. Уредба о Војној академији. *Службени војни лист*, 36, 1676–1707.

[Uredba. 1933. Uredba o Voјnoj akademiji. *Službeni voјni list*, 36, 1676–1707]

Biljana J. Stikić

Summary

TEACHING FRENCH AS A FOREIGN LANGUAGE IN MILITARY EDUCATION IN SERBIA BETWEEN THE TWO WORLD WARS

The paper presents the facts about the teaching and learning of French as a foreign language, which was taught in military education in Serbia between the two world wars. The research is mainly based on a corpus of several hundred issues of the Official Military Gazette, as well as on the results of the study of French language teaching in the interwar period. Its goal is to present some unknown facts about the above issues: the status of the subject, curricula, programs, textbooks, teaching staff and teaching methods. Using the descriptive-analytical and comparative methods, it was determined that foreign languages were not represented in non-commissioned officer and officer schools. The French language had the status of a subject, primarily in the Belgrade Military Academy, in its Lower and Higher Schools, respectively, during the entire interwar period. To enroll in this institution, it was necessary for the candidates to have a certain level of knowledge of French, which they proved in the first post-war years by taking the written and oral part of the entrance exam, while at the end of each school year they took the annual exam. French had the status of a subject of medium category of importance at the Academy and was present during the entire schooling period, i.e., for four school years. Although extremely extensive, the corpus does not contain precise data on the annual and weekly number of classes, nor on the content of curricula. French language textbooks for military schools were not published in that period, and the need for knowledge of French professional vocabulary is reflected in the fact that Obradović's French-Serbian (Croatian) military dictionary was published at the end of the interwar period. Most lecturers at the Academy were already proven and prominent French language teachers. French was also taught at the Belgrade Administrative School, later the Quartermaster's Academy, then at the Aviation Academy opened in Belgrade at the end of the interwar period, as well as at the Military-Crafts School in Kragujevac.

Key words:

French as a foreign language, teaching, military education, Serbia, interwar period

Biljana J. Stikić

Résumé

L'ENSEIGNEMENT DU FRANÇAIS LANGUE ÉTRANGÈRE DANS LA FORMATION MILITAIRE EN SERBIE D'ENTRE-DEUX-GUERRES

La recherche de la problématique en question est focalisée sur un corpus de plusieurs centaines de numéros du Journal officiel militaire. Le but en a été d'examiner et de présenter des faits peu connus : importance du français, programmes d'enseignement, manuels, enseignants et approche méthodologique. C'est d'abord à l'Académie militaire de Belgrade, à savoir dans ses Écoles inférieure et supérieure, que le français a été enseigné, durant toute la période. L'admission dans ces établissements de formation militaire nécessitait une certaine connaissance en langue étrangère, ce que les candidats prouvaient pendant l'examen d'admission, puis en fin de chaque année scolaire sous la forme de l'examen annuel. Vu la catégorisation des disciplines enseignées à l'Académie, les langues étrangères, et par conséquent le français, représentaient des matières de moyenne importance mais obligatoirement présentes durant toute la scolarité : d'abord deux années à l'École inférieure, puis deux années à l'École supérieure. En ce qui concerne les manuels de français destinés aux écoles militaires, il est certain que cette sorte de livres scolaires n'a pas été publiée en Serbie avant la Seconde Guerre mondiale, alors qu'un vocabulaire militaire français-serbo-croate a paru dans les années 1930. Les professeurs de français employés à l'Académie étaient majoritairement des enseignants expérimentés qui appliquaient probablement l'approche traditionnelle à savoir la méthode grammaire-traduction. Il faut aussi mentionner le fait que le français a été enseigné à l'Académie d'Intendance de Belgrade et probablement à l'Académie aéronautique, fondée à Belgrade en fin des années 1930, ainsi qu'à l'École militaire artisanale de Kragujevac.

Mots-clés :

français langue étrangère, enseignement, formation militaire, Serbie, entre-deux-guerres